

УДК 378.016:502/504]-029:17

Антоніна Розсоха

Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID 0000-0001-8877-4243

Юлія Багно

Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID 0000-0003-3513-6154
DOI 10.24139/2312-5993/2023.01/443-455

МОРАЛЬНО-ЦІННІСНИЙ ПІДХІД ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ МОЛОДІ

Морально-ціннісний підхід в екологічній освіті молоді розглядається як своєрідна філософсько-педагогічна стратегія, яка ґрунтується на ідеї пріоритету загальнолюдських цінностей і самоцінності кожної особистості та визначає перспективи подальшого вдосконалення системи освіти. Мета праці – обґрунтувати морально-ціннісний підхід в освіті, визначити організаційно-дидактичні засади цього процесу, провести системний аналіз й узагальнення наукових позицій та прогресивних ідей до екологічної освіти молоді та її значення у формуванні екологічно свідомої особистості. Для досягнення мети дослідження використовувалися теоретичні методи: аналіз, синтез, конкретизація, узагальнення, систематизація. Обґрунтовуються морально-ціннісні підходи до екологічної освіти молоді: ціннісній мотивації щодо збереження довкілля, осмислення свого місця у соціумі і в природі; гармонізації стосунків з усіма учасниками освітнього процесу, з оточенням і природою, культурою, соціумом; аксіологізації змісту, інтеграційних форм, методів навчання і виховання. Перспективою подальшої наукової праці є розробка моделі морально-ціннісного підходу до формування екологічної культури молоді в національній освітній системі.

Ключові слова: морально-ціннісний підхід, екологічна освіта, освіта молоді, загальнолюдські цінності, аксіологізація освіти, свідомість, система екологічної освіти, збереження довкілля.

Постановка проблеми. Війна, екологічні катастрофи, безвідповідальне ставлення до природних ресурсів спричинили глибоку екологічну кризу в суспільстві. Важлива роль у подоланні цієї кризи належить освіті й педагогу, які формують образ людини в світі культури. Проблема морально-ціннісної взаємодії людини і природи є особливо актуальною, бо від цього буде залежати її ставлення до навколишнього світу, довкілля, свого краю і своєї держави. Вихід із кризової екологічної ситуації передбачає найрішучіші соціально-економічні, політичні, правові заходи із боку суспільства, але найбільш істотні зміни мають відбутися у свідомості людей, їх відношення до природи. Морально-ціннісний підхід до екологічної освіти молоді формує в молоді екологічне мислення, екологічний світогляд, екологічну культуру. Сьогодні ціннісний підхід в освіті, система пріоритетних цінностей і педагогічних технологій їх впровадження є

необхідним і значущим кроком на шляху до вдосконалення системи екологічної освіти, розробки стратегії її розвитку.

Аналіз актуальних останніх досліджень. Проблема розкриття суті і механізмів застосування ціннісного підходу в освіті розглядалася українськими вченими, такими як І. Зязюн, М. Кошуба, В. Кремень, О. Савченко, О. Сухомлинська. Зарубіжні науковці Р. Джонсон, А. Кертон, А. Маслоу, К. Роджерс, розглядали проблему формування ціннісних орієнтацій з позиції розвитку потреб і мотивів діяльності людини в соціальному середовищі. Основою ціннісного підходу до навчання і виховання стала філософська, освітня і етнокультурна спадщина В. Винниченка, Г. Сковороди, Л. Українки, І. Франка, Т. Шевченка. Проблему екологічної освіти у вітчизняній педагогіці досліджували І. Лобачук, О. Шевнюк, С. Шмалей, А. Шумілова, які розкривали необхідність гармонізації освіти через навчання основ довкілля, зокрема діалогічності в розвитку людини і природи, зміни в екологічній свідомості здобувачів освіти за напрямками: екологічні знання, екологічне мислення, екологічна культура.

Мета статті. Обґрунтувати специфіку морально-ціннісного підходу в освіті, визначити організаційно-дидактичні засади цього процесу, провести системний аналіз й узагальнення наукових позицій та прогресивних ідей до екологічної освіти молоді та її значення у формуванні екологічно свідомої особистості.

Методи дослідження. Для проведення наукового дослідження застосовувалися теоретичні методи, зокрема: аналіз, синтез для виокремлення наукової проблеми морально-ціннісного підходу в екологічній освіті і з'ясування методологічного підґрунтя; конкретизація та узагальнення результатів опрацьованої науково-джерельної бази під час вивчення і осмислення досліджуваного феномену; систематизація наукових положень та пропонуваніх ідей у контексті тематики презентованого дослідження для обґрунтування основних дослідницьких позицій стосовно організаційно-дидактичних засад зазначеного процесу.

Виклад основного матеріалу. Формування аксіологічних основ особистості спирається на теоретичні основи моральної філософії, педагогічної аксіології як науки про цінності і ціннісні орієнтації вчителя, учнів, освітньої системи в цілому, які передбачають розвиток ідеально-нормативного підходу до оцінки освітнього процесу і побудові на цій основі повноцінної педагогічної системи. Основою нашого дослідження

стала моральна філософія німецьких філософів Іммануїла Канта і Георга Вільгельма, Фрідріха Гегеля, якими відстоювалася система об'єктивного ідеалізму і всезагальний моральний закон для суспільства. Зокрема, створений Іммануїлом Кантом закон про моральний імператив як засадничий у діяльності людини та формуванні її поведінки, оскільки він забезпечує дотримання морального обов'язку перед собою та перед іншими. У такий спосіб учений доводив наявність у людини апріорних моральних законів. Він відмежовував мораль від інших механізмів та способів регуляції поведінки людей, що стало суттєвим поштовхом у розвитку етичної теорії (Lokhvytska, 2021, с.104).

У процесі розвитку моральної філософії відбувалися різні поляризації поглядів на людину, але безперечно визнавалося її домінуюче значення у системі взаємостосунків з навколишнім світом і світобудови загалом. З'ясування історичного підґрунтя допомогло зрозуміти конкретно-специфічні способи поєднання індивідуально-особистісного та загально-соціального в розвитку людської моралі. Саме таке підґрунтя стало основою визначення морально-ціннісного підходу до екологічної освіти молоді.

Високий рівень екологічної культури молоді неможливий без екологічної освіти, що має здійснюватися на основі комплексності та безперервності. Підвищення рівня екологічної освіти суспільства має здійснюватися на основі інтеграції знань та модернізації усього освітнього простору з елементами сталого розвитку. У багатьох країнах Європи, Японії систематичне екологічне виховання починається вже з трьох років, з п'яти років у Фінляндії, у початкових школах в Англії, Швеції, Данії (Бортенеєва, 2019, с.34).

Протягом останніх років в Україні, як і в багатьох країнах світу, на державному рівні декларується «Концепція екологічної освіти» з метою формування екологічно свідомої молоді. Екологічна освіта спрямовується на поєднання раціонального й емоційного у взаємовідносинах людини з природою на базі принципів добра й краси, розуму й свідомості, патріотизму й універсалізму, наукових знань і дотримання екологічного права, включає наступні компоненти: екологічні знання, екологічне мислення, екологічний світогляд, екологічну етику, екологічну культуру. Кожному такому компоненту відповідає певний рівень екологічної зрілості: від елементарних екологічних знань, уявлень дошкільного рівня до їх глибокого усвідомлення і практичної реалізації на вищих рівнях (Концепція, с. 5).

Екологічна освіта формує необхідні знання, уміння та цінності, які допомагають зберігати природні ресурси, забезпечувати екологічну стійкість та приймати відповідальні рішення щодо екологічних проблем. Одним з головних аспектів екологічної освіти є підвищення екологічної свідомості, що означає усвідомлення молоддю впливу людської діяльності на навколишнє середовище, а також розуміння важливості збереження природних ресурсів та довкілля.

Підвищити екологічну свідомість можливо шляхом ціннісного підходу в організації освітнього процесу закладів освіти. Екологічна компетентність формується в у дошкільних, закладах загальної середньої освіти й у закладах вищої освіти, створюючи багатоступеневу систему екологічної освіти. Процес екологічної освіти складається з емоційного, пізнавального та поведінкового елементів, які мають різний рівень сприйняття матеріалу для кожної вікової категорії, та гармонійного їхнього поєднання. Тобто на всіх рівнях освіти законодавчо прописано формування у підростаючого покоління екологічної свідомості, екологічно доцільної діяльності, екологічної компетентності.

Дослідженням проблеми ціннісного підходу в педагогічній діяльності, класиками педагогіки дає можливість створити базове ціннісне ядро особистості вчителя, орієнтирами якого є повага, любов, краса, терпіння, віра, народність, патріотизм, що утворюють духовність особистості вчителя як основу його професійної діяльності. Йдеться про педагога, який є джерелом і гарантом повноцінної реалізації морально-ціннісної позицій в освітньому процесі (Калюжна, 2012, с. 42).

Ціннісне ставлення людини до природи розглядається науковцями по-різному, однак майже всі вважають, що формування нової ціннісної позиції тісно пов'язане з концепціями соціалізації особистості. Ціннісні орієнтації стверджуються у свідомості особистості і постають регулятором її духовно-морального зростання (Тернопільська, 2016, с. 119).

Проблематика морально-ціннісного підходу в педагогіці розробляється в контексті філософської та педагогічної антропології і концентрується навколо питань про сутність людини та з'ясування її природи. Ці проблеми носять ціннісний (духовно-розумний, морально-духовний і духовно-естетичний) характер. У контексті філософсько-педагогічної ноології, учені виділяють методологічний і науково-педагогічний аспекти комплексу аксіологічних проблем, що стосуються сутності людини та ціннісних (аксіологічних) основ її саморозвитку (Винничук, 2019, с. 24).

Морально-ціннісний компонент процесу самореалізації розглядають науковці через свідомість, основною характеристикою якої є наявність емоційно-оцінних відносин до всього, що відбувається навколо, до інших людей і до себе. Така характеристика свідомості проявляється найбільш виразно в почутті обов'язку, патріотизмі, відповідальності, усвідомлення себе і навколишнього світу, є важливим стимулом для активізації свідомості (Соломка, 2018).

У контексті нашого дослідження молодь є рушійною силою, яка впливає на стан і збереження довкілля в майбутньому. Інституційний розвиток сектору триступеневої екологічної освіти молоді (заклади дошкільної освіти – заклади загальної середньої освіти – заклади вищої освіти) є основою реалізації ефективної стратегії екологічної освіти, а екологічна компетентність, як системна інтегративна якість особистості, характеризується здатністю вирішувати різного рівня завдання в життєвих ситуаціях на основі сформованих цінностей, мотивів, досвіду, індивідуальних особливостей, потреб (Мандрик, 2019).

Суттєве значення має сьогодні екологічно-орієнтована педагогіка як чинник формування екокультурної компетентності майбутніх учителів, що ґрунтується на принципах природовідповідності, екології соціального середовища, екології внутрішнього світу людини, екологізації освітнього процесу (Бортенєєва, 2019, с.34).

На нашу думку ефективність такого процесу значно підвищиться, якщо педагогічне управління цим процесом буде здійснюватися на основі морально-ціннісного підходу до екологічної освіти в межах інтеграції циклів природничої, екологічної, психолого-педагогічної, методичної підготовки майбутніх педагогів. Формування екологічної культури, заснованої на загальнолюдських цінностях та пріоритетах, має бути першочерговим завданням закладів освіти в Україні. На сьогодні необхідним є пошук педагогічних умов і чинників формування такої культури здобувачів освіти, здатних гармонійно взаємодіяти з природним середовищем.

У проблемі ціннісного підходу до освіти сучасні науковці визначають три важливі компоненти: духовність особистості педагога, духовне спрямування змісту виховуючого навчання, духовні цінності педагогіки як науки. Зазначено, що для української освітньої системи характерна ідея відповідності виховання народному, національному духу, а духовна зрілість вихователя, учителя розкрита як базис

формування досвіду емоційно-ціннісного ставлення дітей і молоді до довкілля, до себе та світу (Ворожбіт, 2022, с.5).

Вважаємо, що лише педагог зі сформованими моральними поглядами і моральними переконаннями буде здатним обрати відповідні підходи, форми організації освітнього процесу, систему методів і прийомів, які забезпечать ефективність у формуванні моральних цінностей здобувачів освіти.

У формуванні морально-ціннісного ставлення до природи важливим є пошук педагогічних моделей етнічного виховання, у яких розглядається можливість етнокультурної варіативності в двох аспектах: у процесі формування особистості з урахуванням її специфічних рис і національного характеру (менталітету); у процесі соціалізації загальнолюдських цінностей як найбільш повного відображення національного (Берліт, 2007)

Морально-ціннісний підхід до екологічної освіти молоді має бути спрямований на формування етичних принципів, цінностей та відношення до природи і навколишнього середовища. Такий підхід надає молоді не лише знання про екологічні проблеми, а й стимулює досягнення особистої гармонії з природою та прийняття відповідальності за її збереження. Освітній процес у цьому контексті має являти собою цілісне поєднання процесів навчання й виховання, які ґрунтуються на одних підходах та характеризується єдиною стратегією розвитку. Систему педагогічних впливів на особистість необхідно здійснювати не стільки за допомогою використання ідей загальносвітової значущості, перебудови світу, скільки через залучення педагога до внутрішнього світу молоді людини, виявлення ним прагнення зрозуміти її та допомогти зорієнтуватися в існуючій реальності.

Вітчизняна філософська, історико-педагогічна думка сьогодні є орієнтиром для розробки морально-ціннісних підходів до екологічної освіти молоді, яка ґрунтується на:

- ціннісній мотивації щодо збереження довкілля, осмислення свого місця у соціумі і в природі;
- гармонізації стосунків з усіма учасниками освітнього процесу, з оточенням і природою, культурою, соціумом;
- аксіологізації змісту, інтеграційних форм, методів навчання і виховання.

Важливою умовою морально-ціннісного підходу до екологічної освіти молоді є трансформація зовнішніх мотивів і стимулів у

внутрішні мотиви здобувачів освіти, які сприятимуть формуванню природобезпечної діяльності без зовнішнього контролю. Одним з головних аспектів морально-ціннісного виховання в екологічній освіті є розуміння важливості природи та біологічного різноманіття. Молодь повинна усвідомлювати, що всі живі організми на планеті мають право на існування і наша моральна обов'язковість полягає в їхньому захисті та охороні. Від цього випливає важливість екологічної стійкості, збалансованого використання ресурсів та відповідального способу життя. У формуванні мотиваційно-ціннісної складової екологічної освіти важливими є і предметні, і суб'єктні цінності. Визначальними у прийнятті рішень є не лише спектр екологічних цінностей особистості, а й місце цих цінностей в ієрархії особистісних.

Для задоволення інтересів і потреб людини суттєве значення має розвиток його ціннісної сфери, способів поведінки, що залежать від складного комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників системи ціннісних орієнтацій. У нашому дослідженні поняття «морально-ціннісний підхід» розглядається як вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтована на певний аспект соціальних цінностей. Показниками вираження ціннісної мотивації в екологічній освіті є навчальні й пізнавальні мотиви; ціннісне ставлення до природи і довкілля, задоволення освітнім процесом, прагнення виконувати екологічні завдання, творча активність у навчанні, осмислення своєї значущості для соціуму.

Гармонізація змісту екологічної освіти відображається у педагогічних концепціях педагогів кінця XIX – початку XX століття, де поряд з етнокультурною тематикою, що відображала мету і зміст національно-патріотичного виховання, мали місце ідеї цілісності сприйняття навколишнього світу, гармонії індивіда з Всесвітом і людством, ідеї загальності, взаємозалежності й співтовариства, ціннісно-сміслової рівності всіх живих істот, гармонійного розвитку дитини (Берліт, 2007).

Екологічна освіта також спонукає до розвитку моральних цінностей, таких як відповідальність, співчуття та справедливість. Молодь навчається розуміти, що людська діяльність має наслідки для навколишнього середовища, них самих і майбутніх поколінь. Саме тому зміст екологічної освіти має спиратися на екологічну етику, яка включає повагу до природи, збереження її ресурсів та розумну споживчу культуру.

У дослідженні Г. Котлярчук зазначено, що морально ціннісний підхід до екологічної освіти в закладах загальної середньої освіти може

доповнюватися етико-естетичними настановами щодо природи, де естетичне сприйняття стає емоційним механізмом посилення етичних переконань і дій, моральні ж настанови регулюють не тільки естетичну, а й природоохоронну діяльність і стимулюють духовне зростання і гармонійний розвиток. Свідченням цього є вчення класиків української культури про самопізнання, рефлексію мікрокосму й макрокосму (Г. Сковорода), обґрунтування етико-естетичних чинників морального ставлення до природи, любові до рідного краю, розуміння її краси і цінності у творчості Г. Ващенко, О. Довженка, В. Сухомлинського, С. Русової, Л. Українки, І. Франка, Т. Шевченка (Котлярчук, 2016, с.95-96).

Українська педагогічна думка доводить, що знайомство з прекрасним значно розширює емоційне сприйняття, удосконалює здатність розвивати почуття, на основі яких формуються моральні цінності. Тобто шляхи реалізації естетичного виховання; розбудували теорію вдосконалення форм педагогічної роботи, що сприяють формуванню національної екологічної свідомості і продовжують гуманістичні традиції вітчизняної освіти.

У практиці закладів вищої освіти морально-ціннісний підхід до екологічної освіти інтегрується в курсах: педагогічна аксіологія, філософія освіти, педагогіка, психологія, культурологія, етика, тощо. Навчальний і виховний процес проходить крізь призму ціннісних орієнтацій суб'єктів освіти:

1) як фундаментальної категорії педагогіки та її методологічного інструментарію;

2) як системи норм, правил, ідеалів, що регулюють взаємодію суб'єктів педагогічного процесу на основі етичних принципів.

Важливим аспектом аксіологізації змістового і методичного забезпечення освітнього процесу з огляду на ціннісний підхід є виховуюче навчання. Формування світогляду, оцінних умінь, наближення реального ідеалу до абсолютного морального відбувалося шляхом посилення виховного значення природи рідного краю, історії, культури, краєзнавчої діяльності, природоохоронної роботи, участі у громадських та екологічних заходах.

Зміст екологічної освіти відповідно до Концепції екологічної освіти повинен бути спрямований на формування особистості з екологічною світоглядною установкою на дотримання норм екологічно грамотної поведінки і виконання практичних дій щодо захисту власного здоров'я і навколишнього природного середовища і

передбачає розробку системи наукових знань (уявлень, понять, закономірностей), які відображають філософські, природничо-наукові, правові й морально-етичні, соціально-економічні, технічні й військові аспекти екологічної освіти (Концепція..., 2001, с.6)

Морально-ціннісний аспект екологічної освіти молоді також включає розвиток екологічної свідомості та критичного мислення. Молодь навчається аналізувати та оцінювати інформацію про екологічні питання, розрізняти джерела даних та розуміти наукові принципи.

Важливим є виокремлення не лише антропоєкологічної освіти, а й естетико-екологічної освіти, яка характеризується сукупністю наукових, моральних, естетичних, культурологічних, нормативних та діяльнісних аспектів взаємодії людини, суспільства і природи, що являють собою основу змісту естетико-екологічної освіти і реалізуються на принципах *природодоцільності* й *культуротворення* особистості. У вузькому значенні естетико-екологічна освіта являє собою взаємодію екологічних знань і вмінь екологічного характеру, екологічної вихованості, гуманістичного й естетичного ставлення до природи. Таким чином, зміст екологічної освіти має базуватися на екоцентричному підході, де вищою цінністю є гармонійний розвиток людини і природи, їх взаємодія, що не порушує екологічної рівноваги.

Для успішної реалізації ціннісного підходу в екологічній освіті молоді важливо враховувати не лише формальну освітню систему, але й впливати на довкілля шляхом практичних дій. Це може бути впровадження екологічних програм та проєктів в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі («Всеукраїнська Академія i-Tree4UA», «Оцінка шкоди довкіллю від російської агресії»), підтримка громадських організацій екологічного спрямування (ГО «Екологічне партнерство») та спільнот, розробка інтерактивних методик навчання та практичних занять, які активно залучають молодь до екологічних питань на ціннісній основі. Такий підхід спонукає до критичного мислення та аналізу екологічних проблем. Молодь навчається розуміти їх складність, оцінювати наукові дані та джерела інформації, аргументувати свої погляди та приймати обґрунтовані рішення. Це розвиває не лише екологічну свідомість, але й загальну критичну грамотність молодих людей.

Окрім теоретичного навчання, екологічна освіта молоді передбачає і практичну складову. Це можуть бути екскурсії до природних заповідників, лісів, річок або морських узбереж, де молодь має можливість спостерігати природні екосистеми та розуміти їхню

важливість і цінність для екологічного балансу. Взаємодія з природою, дослідження різноманіття природи та спостереження за впливом людської діяльності на природне середовище формують у молоді практичні навички і ціннісне ставлення до активної екологічної діяльності.

Екологічна освіта молоді сприяє формуванню громадської активності та відповідальності, де вона навчається співпрацювати з іншими людьми, об'єднуватися в екологічні групи та організації, проводити екологічні кампанії та акції для залучення уваги до проблем довкілля та поширення екологічних цінностей. Сьогодні існує необхідність удосконалення й оновлення змісту екологічної освіти, вибору ефективних напрямів у її вивченні, спрямованого на формування екологічної компетентності молоді.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, морально-ціннісний підхід сприяє розвитку педагогічних умов екологічної освіти для цілісного вивчення особистості в єдності всіх компонентів її життя, яке постає найбільшою цінністю, доповнює дослідницький і практичний освітній простір такими феноменами: як цінність, переживання, духовне піднесення, віра, єдність; орієнтує пізнання на вивчення конкретної людини в певних культурних, природних, історичних умовах життя. До організаційно-дидактичних засад в екологічній освіті молоді відносимо освітній процес, роль педагогів, практичну екологічну діяльність. Розкрито їх взаємозв'язок і взаємозалежність у морально-ціннісному підході до екологічної освіти молоді, що склало основу дослідження. Вітчизняна філософсько-педагогічна спадщина дала змогу виявити значний інтерес науково-освітньої спільноти до аксіологічних та етнокультурних засад екологічної освіти, що уможлиблює застосування морально-ціннісного підходу як методологічної основи сучасної педагогічної теорії і практики, як системно-інтегрованого знання про екологічну освіту.

Перспективи подальшої наукової роботи вбачаються в розробці моделі морально-ціннісного підходу до формування екологічної культури молоді в національній освітній системі. Потребують педагогічної розробки морально-ціннісний аспект екологічної освіти молоді й трансформації її у цілісну систему з метою ефективного впровадження в практику.

ЛІТЕРАТУРА

- Барліт О.О. (2007) Аксіологічний підхід в управлінні сучасними знаннями про природу. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості*. 45, 23-28. (Barlit O.O. (2007) An axiological approach to the management of

- modern knowledge about nature. *Pedagogy and psychology of creative personality formation*. 45, 23-28).
- Бортенєєва І.О. (2019) Екологічно-орієнтована педагогіка як чинник формування екологічної компетентності майбутніх учителів. *Теорія і методика професійної освіти*. 19 (1), 31-34. (Borteneeva I.O. (2019) Environmentally oriented pedagogy as a factor in the formation of environmental competence of future teachers. *Theory and methodology of professional education*. 19 (1), 31-34).
- Винничук Р.В., Кравченко Л.М. (2019) Аксиологічний підхід у вітчизняній педагогічній науці та практиці: історико-педагогічна ретроспектива. *Витоки педагогічної майстерності: науковий журнал*. 23, 22-28. (Vynnychuk R.V., Kravchenko L.M. (2019) Axiological approach in domestic pedagogical science and practice: a historical and pedagogical retrospective. *Origins of pedagogical skill: a scientific journal*. 23, 22-28).
- Ворожбіт-Горбатюк В.В., Борисенко Н.О. (2022) Ціннісний підхід у реалізації положень концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (історико-педагогічний дискурс). *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 99, 5-9. 4. (Vorozhbit-Gorbatyuk V.V., Borysenko N.O. (2022) Value approach in implementing the provisions of the concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine (historical-pedagogical discourse). *Collection of scientific works «Pedagogical Sciences»*. 99, 5-9).
- Жирська Г. (2014) Формування в учнів ціннісного ставлення до природи як компонента екологічної культури. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія Педагогіка*. 2. 74–81. (Zhirska G. (2014) Formation of students' valuable attitude to nature as a component of ecological culture. *Scientific notes of the Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series Pedagogy*, 2, 74–81).
- Калюжна Т.Г. (2012) Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: монографія. Київ, Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова. 128. (Kalyuzhna T.G. (2012) Pedagogical axiology in the context of modernization of professional and pedagogical education: monograph. Kyiv, Department of the M.P. Dragomanov NPU. 128).
- Кашуба М.В. (2021) Виклики для української культурної ідентичності в контексті глобальних трансформацій. *Соціо-гуманітарні проблеми людини*, 58-66. Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.30970/shp.2021.11.1263>.
<http://publications.lnu.edu.ua/journals/index.php/socio-humanitarian/issue/view/81>. (Kashuba M.V. (2021) Challenges for Ukrainian cultural identity in the context of global transformations. *Socio-humanitarian problems of man*, 58-66. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.30970/shp.2021.11.1263>.
<http://publications.lnu.edu.ua/journals/index.php/socio-humanitarian/issue/view/81>).
- Кашуба М.В. (2021) Духовність людини як основна цінність академічної освіти. *Зб. тез Міжнар. Науково-практ. Конф. «Філософсько-психологічні аспекти духовності в освіті та науці»*. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 87-89. (Kashuba M.V. (2021) Human spirituality as the main value of academic education. Coll. theses International Scientific and practical Conf. «Philosophical and psychological aspects of spirituality in education and science». Lviv: LNU named after I. Franko, 87-89).

- Котлярчук Г. (2016) Виховання в учнів основної школи дбайливого ставлення до природи в процесі вивчення української літератури. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 54, 92-98. (Kotlyarchuk G. (2016) Education of elementary school students with a caring attitude towards nature in the process of studying Ukrainian literature. *Psychological and pedagogical problems of the village school*. 54, 92-98).
- Кравець В. П., Кікінежді О. М., Шульга І. М. (2018) До проблеми гуманізації освітньо-виховного простору сучасної української школи. *Освітологія*, 7, 15–21. (Kravets V. P., Kikinezhdi O. M., Shulga I. M. (2018) To the problem of humanizing the educational space of the modern Ukrainian school. *Education*. 7, 15–21).
- Мандрик О. М., Мальований М. С., & Орфанова М. М. (2019) Екологічна освіта для сталого розвитку. *Екологічна безпека та збалансоване використання ресурсів*, 1(9), 130–139. Режим доступу: [https://doi.org/10.31471/2415-3184-2019-1\(9\)-130-139](https://doi.org/10.31471/2415-3184-2019-1(9)-130-139). (Mandrik O. M., Malyovany M. S., & Orfanova M. M. (2019) Environmental education for sustainable development. *Environmental Security and Sustainable Use of Resources*, 1(9), 130–139. Retrieved from: Access mode: [https://doi.org/10.31471/2415-3184-2019-1\(9\)-130-139](https://doi.org/10.31471/2415-3184-2019-1(9)-130-139)).
- Підлісний М.М. (2020) Проблеми аксіології та шляхи її вирішення: монографія. Дніпро: Видавець Біла В.О., 164 с. (Podlisnyi M.M. (2020) Problems of axiology and ways to solve it: monograph. Dnipro: V.O. Bila Publisher, 164 p).
- Потапенко О.Б. (2023) Теоретичні основи розробки ціннісного підходу у вихованні й освіті в історико-педагогічній ретроспективі. *Перспективи та інновації науки*, 9 (27), 359-371. (Potapenko O.B. (2023) Theoretical foundations of the development of a value approach in upbringing and education in historical-pedagogical retrospect. *Perspectives and innovations of science*, 9 (27), 359-371).
- Про концепцію екологічної освіти в Україні (2001) Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>. (About the concept of environmental education in Ukraine (2001). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>).
- Соломка Е. Т., Бойко А. Т., Соломка Т. В., Хлопек А. Б., Іваць О. М. (2018) Морально-ціннісний компонент процесу самореалізації педагога. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VI (75), 76-79. (Solomka E. T., Boyko A. T., Solomka T. V., Khlopek A. B., Ivats O. M. (2018) The moral and value component of the teacher's self-realization process. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VI (75), 76-79).
- Тернопільська В.І. (2016) Теоретичні засади реалізації ціннісного підходу у вихованні особистості. *Нові технології навчання: наук.метод.збірник*. Київ, 88, 118-121. (Ternopilaska V.I. (2016) Theoretical foundations of the implementation of the value approach in personality education. *New learning technologies: collection of scientific methods*. Kyiv, 88, 118-121).
- Шмалей С. В. (2005) Система екологічної освіти в загальноосвітній школі в процесі вивчення предметів природничо-наукового циклу: (дис. доктора пед. наук: 13.00.01). Київ. (Shmalei S. V. (2005) The system of ecological education in a secondary school in the process of studying subjects of the natural and scientific cycle: (dissertation of the doctor of pedagogic sciences: 13.00.01). Kyiv).
- Шумілова А. В. (2015) Формування екологічної свідомості школярів еколого-освітніми заходами НПП «Слобожанський». *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна серія «Екологія»*, 13, 104–111. (Shumilova A. V. (2015) Formation of

environmental awareness of schoolchildren through ecological measures of the NPP «Clobozhanskyi». *Bulletin of KhNU named after V.N. Karazin series «Ecology»*, 13, 104–111).

Johnson, Robert, and Adam Cureton (2016) Kant's Moral Philosophy. In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Available online: <https://plato.stanford.edu/entries/kant-moral/>

Lokhvytska, Liubov, Antonina Rozsokha and Channa Azman (2021) Nature of Moral Philosophy in the Human Universe: Retrospective Analysis and Modern Paradigms. *Philosophy and Cosmology*, Volume 26, 100-113. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/26/8> (WoS)

Krettenauer, Tobias, and Randall Curren (2020) Self-determination theory, morality, and education: introduction to special issue. *Journal of Moral Education*, Volume 49 (3), 275–281. <https://doi.org/10.1080/03057240.2020.1794173>

SUMMARY

Rozsokha Antonina, Bahno Yuliia. The moral and value-based approach to environmental education of youth.

The moral and value-based approach to environmental education of youth is considered as a kind of philosophical and pedagogical strategy based on the idea of the priority of universal values and the self-worth of each individual and determines the prospects for further improvement of the education system and the optimal use of pedagogical resources in accordance with the requirements of modern society. The purpose of the work is to substantiate the moral and value approach in education, to determine the organizational and didactic principles of this process, to conduct a systematic analysis and generalization of scientific positions and progressive ideas on environmental education of young people and its importance in the formation of an environmentally conscious personality. To achieve the purpose of the study, theoretical methods were used: analysis, synthesis, specification, generalization, systematization. The moral and value-based approaches to environmental education of youth are substantiated: value-based motivation for environmental preservation, understanding of one's place in society and in nature; harmonization of relations with all participants in the educational process, with the environment and nature, culture, society; axiologization of content, integration forms, methods of teaching and upbringing. The importance of aesthetic and ecological education, which is characterized by a set of scientific, moral, aesthetic, cultural, and activity aspects of the interaction of man, society, and nature, which form the basis of the content of environmental education and are implemented on the principles of environmental friendliness and cultural formation of the individual, is revealed. It has been established that the moral and value-based approach to environmental education of youth includes: the development of empathy and a sense of their own dependence on nature, awareness of their impact on entire ecosystems, and the moral obligation to preserve it for their own well-being and quality of life. The organizational and didactic foundations in the environmental education of young people are highlighted: the educational process in educational institutions, the role of teachers, practical activities in public organizations, and various environmental projects and programs. The prospect of further research is to develop a model of a moral and value-based approach to the formation of youth environmental culture in the national educational system.

Key words : moral and value-based approach, environmental education, youth education, universal values, axiologization of education, conscious personality, system of environmental education, environmental preservation.